

УДК 340.142-048.28 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.56>

Пожар В. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Мар'янова С. С.,

аспірантка кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАКТИКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ УХВАЛ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. У науковому дослідженні здійснено системний аналіз ухвал апеляційного суду у кримінальному провадженні України. Зокрема, на підставі загальнонаукових, спеціальних методів детально досліджуються структура та зміст окремих ухвал апеляційного суду, аналізуються сучасні тенденції вітчизняної судової практики щодо реалізації процесуальної форми таких ухвал, надано власні оцінки з низки питань, що безпосередньо стосуються теми дослідження. Акцентується увага на тому, що законодавче врегулювання процесуальної форми ухвал апеляційного суду (окрім, підсумкових) є вкрай не послідовною та неповною. Особливо гостро це стосується ухвал, якими вирішуються процедурні питання, часто досить важливого характеру (про дослідження певних доказів, наприклад), які приймаються безпосередньо у судовому засіданні та оформлюються шляхом занесення секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

Наголошується на тому, що така ситуація породжує різні способи реалізації процесуальної форми таких ухвал, що ніяк не сприяє законності провадження та забезпеченню належної правової процедури. Це в свою чергу вимагає найскорішої уніфікації судової практики щодо оформлення, зокрема, початкових та проміжних ухвал апеляційного суду, шляхом регламентації у діючому КПК України основних вимог до процесуальної форми таких ухвал.

З огляду на вказане викладено авторське бачення вирішення цього питання. Зокрема, запропоновано деякі пропозиції щодо внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства: вдосконалення регламентації мотивувальної частини ухвали суду апеляційної інстанції у ст. 419 КПК України; вдосконалення процедури вирішення питання про відкриття (відмови у відкритті) апеляційного провадження при поновленні пропущеного строку на апеляційне оскарження шляхом передання цих повноважень судді-доповідачу; встановлення вимог до рівня мотивування та обґрунтування «протокольних» ухвал апеляційного суду в статті 372 КПК України.

Ключові слова: ухвала суду; повноваження апеляційного суду; судові рішення; процесуальна форма ухвал суду; зміст та структура ухвал суду.

Pozhar V. G., Maryanova S. S. Legal regulations and the latest trends in the practice of improving the procedural form of court decisions of the appellate instance in criminal proceedings

Abstract. The scientific study carried out a systematic analysis of the decisions of the appeal court in the criminal proceedings of Ukraine. In particular, on the basis of general scientific, special methods, the structure and content of individual decisions of the appellate court are studied in detail, modern trends in domestic judicial practice regarding the implementation of the procedural form of such decisions are analyzed, personal assessments are given on a number of issues directly related to the topic of the study. Attention is drawn to the fact that the legislative regulation of the procedural form of decisions of the appellate court (except final ones) is extremely inconsistent and incomplete. This is particularly true of decisions that resolve procedural issues, often of a rather important nature (about the examination of certain evidence, for example), which are adopted directly at the court session and are formalized by entering the court session secretary into the court session journal.

It is emphasized that such a situation gives rise to different ways of implementing the procedural form of such decisions, which does not contribute to the legality of the proceedings and ensuring the proper legal

procedure. This, in turn, requires the earliest unification of judicial practice regarding the drafting, in particular, of initial and interim decisions of the appellate court, by regulating the basic requirements for the procedural form of such decisions in the current Code of Criminal Procedure of Ukraine.

In view of the above, the author's vision of solving this issue is presented. In particular, some proposals were proposed regarding the introduction of changes and additions to the criminal procedural legislation: improvement of the regulation of the motivational part of the decision of the court of appeals in Art. 419 of the CCP of Ukraine; improvement of the procedure for resolving the issue of opening (refusal to open) appellate proceedings when renewing the missed deadline for an appeal by transferring these powers to the reporting judge; establishing requirements for the level of motivation and substantiation of "protocol" decisions of the appellate court in Article 372 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *court decision; powers of the appellate court; court decisions; procedural form of court decisions; content and structure of court decisions.*

Вступ. Переважна більшість рішень суду апеляційної інстанції виносяться у формі ухвал, за виключенням випадку, передбаченого пунктом 3 ч. 1 ст. 407 КПК, коли суд апеляційної інстанції ухвалює вирок (ст. 418 КПК України). Не дивлячись на це, правова регламентація процесуальної форми ухвал апеляційного суду залишає бажати кращого. Справа у тому, що діючий КПК України більш менш детально регламентує структуру та зміст підсумкових ухвал апеляційного суду. Аналіз змісту ст. 419 КПК України свідчить саме про це. Разом з тим, аналіз норм діючого КПК України щодо видів ухвал вказує на велику різноманітність ухвал апеляційного суду, щодо яких норми КПК України не встановлюють чітких вимог до їх структури та змісту. Особливо гостро це стосується ухвал, якими вирішуються процедурні питання, часто досить важливого характеру (про дослідження певних доказів, наприклад), які приймаються безпосередньо у судовому засіданні та оформлюються шляхом занесення секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

На жаль в наукових дослідженнях питанню процесуальної форми ухвал суду апеляційної інстанції також приділено дуже мало уваги. Хоча підґрунтям цієї статті стали дослідження проблем теорії та практики апеляційного провадження таких авторів як: Н.Р. Бобечко, Є.В. Большаков, Я.С. Бондаренко, Л.О. Богословська, Н.О. Бородовська, Н.Г. Габлей, І.В. Гловюк, С.В. Глущенко, Ю.М. Грошевий, Д.О. Захаров, О.С. Кашка, Н.В. Кіцен, Ю.П. Ковбаса, О.Ю. Костюченко, І.І. Котубей, В.Т. Маляренко, В.Я. Мармаш, І.Ю. Мірошников, О.В. Острогляд, О.В. Сапін, В.І. Сліпченко, В.В. Смірнова, О.Г. Шило та ін.

Метою цієї статті є формулювання сучасної концепції процесуальної форми ухвал суду апеляційної інстанції у кримінальному провадженні, з урахуванням новітніх тенденцій практики вдосконалення правової регламентації останньої.

Основний матеріал. Як вже зазначалося, діючий КПК України регламентує у загальному вигляді структуру та зміст підсумкових ухвал апеляційного суду (ст. 419). Наведені вимоги є умовами їх законності, обґрунтованості та справедливості, тому їх неухильне дотримання забезпечує ефективність гарантії права на апеляційне оскарження судових рішень як одну з конституційних засад правосуддя. Недотримання таких вимог знижує відповідальність апеляційного суду за якість своїх ухвал та призводить до формального ставлення до апеляційного перегляду судових рішень. Це має негативні наслідки не тільки для учасників кримінального провадження, а й для судів нижчої інстанції, які не бачитимуть уніфікованої судової практики, не зрозуміють які порушення вони допустили та які шляхи їх усунення.

Не дивлячись на наявну регламентацію, сучасна судова практика апеляційних судів, зокрема деякі судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду (далі – АП ВАКС), з урахуванням практики складання рішень Європейського суду з прав людини, виробили свою особливу структуру підсумкових ухвал, яка, до речі, містить всі елементи ст. 419 КПК, а отже не суперечить вимогам процесуального закону. Вважаємо доцільним проаналізувати це питання більш детально, оскільки воно має не аби який практичний і теоретичний інтерес.

Вступна та резолютивна частини в принципі залишаються незмінними, та містять всі

вимоги, що передбачені КПК України. Проте, щодо описово-мотивувальної частини, можна спостерігати певну трансформацію форми підсумкових ухвал, яке зводиться до виділення наступних структурних елементів:

- 1) історія провадження;
- 2) короткий зміст вироку та висновки суду першої інстанції;
- 3) вимоги та доводи апеляційних скарг захисту;
- 4) вимоги та доводи апеляційної скарги прокурора;
- 5) короткий зміст заперечень прокурора на апеляційні скарги захисту;
- 6) короткий зміст заперечень захисту на апеляційну скаргу прокурора
- 7) позиції сторін провадження;
- 8) мотиви та оцінка Суду [1; 2; 3].

В «Історії провадження» суд зазначає дату надходження кримінального провадження з обвинувальним актом до суду, дату ухвалення судом першої інстанції оскаржуваного рішення (вироку або ухвали), дату його оскарження, ким були подані апеляційні скарги, ким і коли були подані заперечення на апеляційну скаргу, зміна та доповнення апеляційної скарги.

В «Позиції сторін провадження» суд вказує висловлені під час апеляційного розгляду остаточні позиції та вимоги учасників судового провадження до апеляційного суду, зокрема наприклад: про задоволення своїх апеляційних скарг в повному обсязі та відмову у задоволенні апеляційної скарги протилежної сторони прокурора; про висловлені під час апеляційного розгляду клопотання про визнання ряду доказів очевидно недопустимими, про надання додаткових доказів для дослідження судом, про їх дослідження та врахування при ухваленні остаточного рішення.

Щодо «Мотиви та оцінка Суду», то це найбільш складна та об'ємна частина підсумкової ухвали апеляційного суду, яка в залежності від конкретних обставин справи може бути судом поділена на багато підпунктів, що містить аналіз всіх встановлених судом апеляційної інстанції обставин, аналіз доказів, на які вони ґрунтуються, аналіз доводів сторін та відповіді на всі їх аргументи, а також мотивів

та нормативних підстав, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, тощо.

Для ілюстративного прикладу наведемо структурні підпункти пункту «Мотиви та оцінка Суду» однієї з ухвал АП ВАКС [3], які демонструють зміст та результати апеляційного суду під час апеляційного перегляду:

1) Визначення Судом кола належних та допустимих доказів, на підставі яких встановлюються фактичні обставини;

2) Перевірка інших доводів сторони захисту щодо невідповідності висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження, неповноти судового розгляду та істотних порушень норм КПК;

3) Зміна встановлених судом першої інстанції обставин, з урахуванням висновків Суду щодо недопустимості доказів в результаті провокації та формулювання обвинувачення, визнаного Судом доведеним;

4) Стаття (частина статті) КК України, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнаються обвинувачені;

5) Перегляд правильності призначеного обвинуваченим покарання;

6) Щодо інших аргументів сторін;

7) Щодо порядку виконання рішення суду;

8) Висновки Суду за результатами розгляду апеляційних скарг.

Якщо проаналізувати практику прийняття підсумкових ухвал апеляційних судів в результаті перегляду ухвал слідчих суддів, то слід зазначити, що їх структура дещо простіша і це обумовлено звичайно не такою складністю та комплексністю вирішених питань, які постають перед апеляційними судами при здійсненню їх перегляду. Так, в описово-мотивувальних частинах таких ухвал можна виділити наступні структурні елементи: 1) Історія провадження; 2) Зміст та мотиви оскаржуваної ухвали; 3) Вимоги і доводи апеляційної скарги; 4) Позиції учасників провадження; 5) Оцінка та мотиви Суду [4; 5].

В інших ухвалях наявні такі структурні елементи: 1) Процедура; 2) Зміст оскаржуваного рішення; 3) Вимоги та узагальнені доводи апеляційної скарги; 4) Узагальнені позиції учасників; 5) Межі перегляду оскаржуваної

ухвали; 6) Встановлені обставини та їх оцінка колегією суддів [6].

Аналіз структури та змісту подібних ухвал, демонструє еволюцію процесуальної форми підсумкових ухвал суду апеляційної інстанції, яка більш чітко й послідовно відображає хід і результати апеляційного перегляду судових рішень, а також полегшує їх сприйняття та розуміння адресатами зазначених судових рішень, оскільки такий документ не містить ніяких внутрішніх суперечностей і перебуває у гармонійній єдності як за формою, так і за змістом. Така ухвала суду створює впевненість у її справедливості.

Враховуючи це, пропонуємо дещо вдосконалити регламентацію мотивувальної частини ухвали суду апеляційної інстанції у КПК України, для цього необхідно викласти пункт 2 частини 1 ст. 419 у наступній редакції:

«2) описово-мотивувальної частини із зазначенням:

короткого викладу історії провадження;

короткого змісту оскаржуваного судового рішення та висновків суду першої інстанції (слідчого судді);

вимог та доводів апеляційних скарг;

короткого змісту заперечень на апеляційні скарги;

узагальненого викладу позицій сторін провадження;

мотивів та оцінки суду апеляційної інстанції, зокрема щодо: встановлених судом першої інстанції обставин; встановлених судом апеляційної інстанції обставин з посиланням на докази, а також мотивів визнання окремих доказів недопустимими чи неналежними; мотивів, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали та положень закону, якими він керувався;».

Щодо початкових та проміжних ухвал, то слід констатувати що КПК України окремо не регламентує їх структуру та зміст, тому слід виходити із загальних вимог ст. 372 КПК України щодо ухвал суду, урахуванням особливостей передбачених процесуальним законом для певного виду ухвал.

Проаналізуємо такі особливості щодо найбільш важливих початкових та проміжних ухвал апеляційного суду, які повинні бути викладені окремим процесуальним документом.

Першою особливістю виступає вступна частина таких ухвал, вона у всіх більш менш схожа. Оскільки це все ж таки апеляційний розгляд, то тут, зокрема, зазначається: коли і за чиєю апеляційною скаргою ініційоване провадження, на яке рішення суду (слідчого судді) воно подане та в чиїх інтересах здійснюється оскарження.

Далі проаналізуємо особливості описово-мотивувальні та резолютивних частин окремих ухвал. Серед перших таких ухвал слід виділити ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Згідно вимог КПК України вона постановлюється у випадках, коли апеляційні скарги подані з додержанням вимог КПК України та відсутні перешкоди для відкриття апеляційного провадження, що передбачені частинами 1, 3 та 4 статті 399 КПК. Саме такі підстави повинні бути зазначені в описово-мотивувальній частині такої ухвали. За логікою законодавця в ухвалі про відкриття повинно вирішуватися лише це питання, проте, на практиці суди в такій ухвалі вирішують частково і питання пов'язані із підготовкою до апеляційного розгляду, передбачені ст. 401 КПК України. Так, в ухвалі АП ВАКС від 18.03.2022 р. [7] суддя-доповідач постановив наступне:

«1. Відкрити апеляційне провадження за апеляційними скаргами.

2. Надіслати учасникам судового провадження копію ухвали про відкриття апеляційного провадження разом з копіями апеляційних скарг та інформацією про їхні права та обов'язки.

3. Встановити учасникам судового провадження строк для подачі заперечень на апеляційні скарги до 08.04.2022.

4. Запропонувати учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або клопотання про їх витребування.

Ухвала набирає законної сили з моменту постановлення та оскарженню не підлягає».

І по суті в апеляційному провадженні може й не бути більше ухвал пов'язаних із підготовкою до апеляційного розгляду, всі необхідні питання вирішені однією ухвалою про відкриття апеляційного провадження. Така практика у нескладних провадженнях є доволі

логічною та ефективною і не суперечить вимогам КПК України, тому слід її поширювати.

Ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження постановляється лише у тих випадках, якщо апеляційна скарга подана на судове рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, або судове рішення оскаржене виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим згідно з положеннями статті 394 КПК України. КПК України більш менш чітко визначає коло судових рішень суду першої інстанції (ст. 392, 394) та коло ухвал слідчого судді (ст. 309), які можуть бути оскаржені у апеляційному порядку. Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають, як і неможливо окремо оскаржити інші ухвали, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених частиною першою статті 392 КПК України, крім випадків, визначених КПК України. Зауважимо, що останнє не стосується можливості окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, оскільки таке унеможливлення було визнано таким, що не відповідає Конституції України, згідно з Рішенням Конституційного Суду № 4-р/2019 від 13.06.2019 [8].

Окрім того, судова практика виробила ще один цікавий виняток і з цього правила. Так, враховуючи позицію Верховного Суду про те, що суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці законності ухвали слідчого судді, яка не передбачена нормами КПК [9; 10], апеляційні суди не повинні відмовляти у відкритті провадження за скаргою на ухвали слідчих суддів, які не передбачені у КПК та постановлені ними з виходом за межі їх повноважень. Право на апеляційне оскарження такого судового рішення підлягає забезпеченню на підставі п. 17 ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 24 КПК, які його гарантують.

Аналіз практики постановлення ухвал про відмову у відкритті апеляційного провадження [11; 12], свідчить про доволі змістовну характеристику таких ухвал, в описово-мотивувальній частині яких, можна виділити певні

структурні елементи, а саме: а) Історія провадження; б) Зміст і доводи оскаржуваної ухвали суду; в) Вимоги і доводи апеляційної скарги; г) Позиції інших учасників судового провадження; д) Оцінка та мотиви судді-доповідача.

Така ухвала набирає законної сили з дня її постановлення та може бути оскаржена в касаційному порядку безпосередньо до Касаційного кримінального суду Верховного Суду протягом трьох місяців з дня її постановлення. Копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу, разом з апеляційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Ухвала про залишення апеляційної скарги без руху постановляється суддею-доповідачем коли він встановить, що апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції подано без додержання вимог, передбачених статтею 396 КПК України (ст. 399 КПК України). В такій ухвалі зокрема зазначаються недоліки скарги і встановлюється достатній строк для їх усунення, який не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала апеляційну скаргу. Копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу.

Аналіз практики постановлення ухвал про залишення апеляційної скарги без руху [13; 14], свідчить що достатній строк, який судді встановлюють для усунення недоліків, зазвичай, не перевищує семи днів з дня отримання ухвали особою, яка подала апеляційну скаргу. Також слід зауважити, що деякі судді підходять до аналізу змісту апеляційної скарги не формально, а змістовно. Так, суддя-доповідач ухвалою від 27.08.2020 р. [15] залишивши апеляційну скаргу без руху зазначив, що вона не відповідає вимогам статті 396 КПК з наступних підстав:

«В апеляційній скарзі, зокрема, зазначаються вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення (пункт 4 частини 2 статті 396 КПК).

Дотримання вимог цієї норми забезпечує, зокрема, (1) визначення меж апеля-

ційного перегляду, (2) належне здійснення апеляційного розгляду та (3) можливість реалізації права подати до суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу в письмовій формі. Так, суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги (частина 1 статті 404 КПК). Під час апеляційного розгляду суддя-доповідач доповідає, зокрема, доводи учасників судового провадження, викладені в апеляційних скаргах (частина 2 статті 405 КПК). Особи, зазначені у статті 393 КПК, мають право подати до суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу на вирок суду першої інстанції в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку. У запереченні на апеляційну скаргу зазначається, зокрема, обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги (частина 1 та пункт 5 частини 2 статті 402 КПК).

Апеляційна скарга не містить жодних доводів в обґрунтування вимоги про закриття кримінального провадження, а також жодного обґрунтування у чому саме полягає незаконність чи необґрунтованість вироку Вищого антикорупційного суду від 22.07.2020. В апеляційній скарзі лише зазначається, що наявні підстави для застосування приписів пунктів 1-3 частини 1 статті 409 КПК, проте такі підстави взагалі не наведені.

У зв'язку із цим, суд апеляційної інстанції позбавлений можливості визначити межі апеляційного перегляду за апеляційною скаргою захисника Єрмолатіна В.І. на вирок суду першої інстанції, що унеможлиблює належну реалізацію повноважень судом апеляційної інстанції. Крім того, це є перешкодою для реалізації особами, зазначеними у статті 393 КПК, їх права подати до суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу на вирок суду першої інстанції в письмовій формі».

Ухвала про повернення апеляційної скарги повинна містити підтвердження хоча б однієї з підстав, передбачених ч. 3 ст. 399 КПК України. З цього приводу наведемо один цікавий неоднозначний приклад. Так, наприклад, суддя-доповідач ухвалою від 11.01.2020 р. повернув апеляційну скаргу

прокурора шостого відділу управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Касьяна А.О. разом з усіма доданими до неї матеріалами, у зв'язку із тим, що апеляційну скаргу на ухвалу Вищого антикорупційного суду від 18.12.2019 про продовження строку тримання під вартою обвинуваченому ОСОБА_1 подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу [16]. Здавалося б, як це прокурор не має право подавати апеляційну скаргу? В ст. 393 КПК України прокурор нібито необмежений у цьому праві. Проте, на думку судді-доповідача, у випадку оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою обвинуваченому, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, може бути оскаржена за Рішенням Конституційного Суду України № 4-р/2019 від 13.06.2019 [17] виключно обвинуваченим, його захисником. Прокурор не має права подавати апеляційну скаргу на таку ухвалу.

До речі, це стосується і інших учасників судового провадження. У такому випадку вимоги щодо прийнятності апеляційної скарги в частині обмеження кола осіб, які мають право на апеляційне оскарження, будуть відповідати законній меті, суті захищеного Конституційним Судом України права та не можуть розглядатись як порушення права доступу до правосуддя. При цьому обмеження щодо прийнятності скарги узгоджуються з практикою Європейського суду з прав людини. Так, в ухвалі щодо прийнятності заяви № 32671/02 у справі «Скорик проти України» [18] Європейський суд з прав людини зазначив: «Суд нагадує, що право на суд, одним із аспектів якого є право доступу до суду (рішення у справі *Golder v. the United Kingdom*, 21.02.1975, Серія А № 18, с. 18, п. 36), не є абсолютним; воно може підлягати обмеженням, особливо щодо умов прийнятності скарги. Однак, ці обмеження не повинні впливати на користування правом в такий спосіб і до такої міри, що саму його суть буде порушено. Вони повинні відповідати законній меті і тут має бути розумний ступінь

пропорційності між засобами, що застосовуються та метою, яку намагаються досягнути (рішення у справі *Guerin v. France*, 29.07.1998, Reports 1998-V, п. 37)».

Ще одним проблемним питанням законодавства і практики є вирішення апеляційним судом питання про поновлення строку на апеляційне оскарження і відповідно прийняття ухвали або про відкриття або про повернення апеляційної скарги. Справа у тому, що за ст. 398, 399 КПК України ухвалу про відкриття провадження або повернення апеляційна скарга приймає суддя-доповідач, а питання про поновлення пропущеного строку повинен вирішувати апеляційний суд. Це впливає як зі ст. 117 КПК України, так і зі змісту ст. 399 КПК України: «суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення». Виникає питання як правильно і послідовно оформити ці судові рішення? На практиці немає єдиного підходу до вирішення цього питання.

На нашу думку, найбільш логічним і послідовним та законним шляхом буде наступний алгоритм ухвалення рішень у такій ситуації:

1) спочатку суддя-доповідач перевіривши апеляційну скаргу на предмет дотримання всіх вимог КПК України та відсутності інших перешкод для відкриття апеляційного провадження, що передбачені частинами 1, 3 та 4 статті 399 КПК, окрім пропуску строку на апеляційне оскарження, за наявності відповідного клопотання про поновлення пропущеного строку повинен постановити ухвалу і призначити судовий розгляд апеляційним судом питання про поновлення строку на апеляційне оскарження. До речі такі ухвали зустрічаються в практиці [19].

2) другий етап – це розгляд вирішення апеляційним судом клопотання поновлення строку, який може завершитися ухваленням по суті одного з двох рішень: ухвали про поновлення пропущеного строку або відмову у цьому. Прийняття апеляційним судом одночасно й ухвали про відкриття апеляційного провадження, у випадку поновлення строку, буде суперечити вимогам ст. 398 КПК України, яка уповноважує чітку на це суддю-доповідача;

3) і третій етап – це постановлення суддею-доповідачем ухвали про відкриття апе-

ляційного провадження або відмови у цьому в залежності від прийнятого рішення апеляційним судом.

Не дивлячись на законність такого алгоритму вирішення питання про відкриття (відмови у відкритті) апеляційного провадження при поновленні пропущеного строку на апеляційне оскарження, він є занадто складний та процесуально витратний, тому з метою підвищення ефективності цього механізму, вважаємо доцільним передати ці повноваження судді-доповідачу, який цілком спокійно міг би впоратися з питанням відновлення пропущеного строку, за наявності законних та підтверджених підстав. Для цього необхідно внести наступні зміни до діючого КПК України:

1) пункт 4 частини 3 ст. 399 викласти у наступній редакції: «4) апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суддя-доповідач за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

2) у ст. 117 після слів «ухвалою слідчого судді, суду» додати слово «судді-доповідача».

Це дозволить судді-доповідачу в одній ухвалі ухвалити і рішення про поновлення пропущеного строку з поважних причин, і рішення про відкриття апеляційного провадження, що звичайно забезпечить не тільки швидкість та ефективність провадження, а і гарантуватиме право осіб на апеляційний перегляд судових рішень у розумних строках, без невинуватих затримок.

Як вже зазначалося, в судовій практиці апеляційних судів доволі часто питання пов'язані із підготовкою до апеляційного розгляду вирішуються суддею-доповідачем в ухвалі про відкриття апеляційного провадження. Проте є й випадки, коли суддя-доповідач окремо постановляє ухвали, пов'язанні із підготовкою до апеляційного розгляду.

Аналіз практики апеляційних судів дозволив виявити такі цікаві ухвали суддів-доповідачів, які вони згідно ст. 401 КПК України ухвалювали протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції, пов'язанні із підготовкою апеляційного розгляду:

1) про витребування додаткових матеріалів, на які посилаються особи, які подали апеляційні скарги [20];

2) про розгляд та вирішення клопотань щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу [21];

3) про розгляд та вирішення клопотань учасників судового провадження про проведення апеляційного розгляду дистанційно з використанням відеоконференції [22];

4) про розгляд та вирішення клопотання про продовження строку на подання заперечень на апеляційну скаргу [23];

5) про об'єднання апеляційних скарг в одне провадження під час підготовки [24];

6) про розгляд та вирішення клопотання захисника про дистанційне ознайомлення з матеріалами провадження [25];

Ефективне здійснення підготовки до апеляційного розгляду, створює передумови оперативного, всебічного розгляду апеляційної скарги у визначений кримінальним процесуальним законом строк.

На практиці до суду часто до або навіть після призначення апеляційного розгляду надходять клопотання про проведення апеляційного розгляду в режимі відеоконференції, або ж суддя-доповідач самостійно ініціює це питання у зв'язку із тим, що підозрюваний (обвинувачений) тримається під вартою, і суди виносять окремо ухвалу про це [26; 27]. В таких ухвалях окрім загальних даних суддя-доповідач зазначає підстави і мету проведення апеляційного розгляду в режимі відеоконференції, ким ініційоване це питання, а також доручення відповідним службовим особам державних установ організувати та провести відповідну відеоконференцію. Копію такої ухвали обов'язково слід направити учасникам провадження, які будуть приймати участь дистанційно у судовому засіданні, а також суб'єктам, які зобов'язанні організувати відеоконференцію. Такі ухвали набувають законної сили з моменту їх постановлення та оскарженню не підлягають.

Наразі ще однією проблемою застосування дистанційного судового провадження у зв'язку із військовою агресією РФ є виїзд деяких учасників провадження за кордон і неможливість забезпечення відеоконференції відпо-

відно до вимог діючого КПК України (зокрема ст. 336). Як зазначено в пункті 10 рекомендацій Ради Суддів України від 02.03.2022 року щодо роботи судів в умовах воєнного стану [28], якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції за допомогою технічних засобів, визначених КПК, як виняток допускати участь такого учасника в режимі відеоконференції за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних.

Щодо цього питання Верховний Суд у листі № 1/0/2-22 від 03.03.2022 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» додав, що при цьому треба звернути увагу на роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків (пункт 7 листа) [29]. Враховуючи це, апеляційні суди задовольняють такі клопотання [30].

Ухвала про закінчення підготовки і призначення апеляційного розгляду підводить по суті підсумок етапу підготовки до апеляційного розгляду. Аналіз практики ухвалення апеляційними судами [31] дозволяє зробити висновок, що в такій ухвали має бути зокрема зазначено: коли було відкрито апеляційне провадження; яких було вжито заходів щодо підготовки до апеляційного розгляду, передбачені статтею 401 КПК України; чи надходили до суду на етапі підготовки до апеляційного розгляду від учасників кримінального провадження процесуальних документів (заперечень, доповнень, клопотань) чи нових доказів, тощо; а також висновок про виконання суддею-доповідачем всіх необхідних дій щодо підготовки до апеляційного розгляду та можливість призначення апеляційних скарг до апеляційного розгляду. У резолютивній частині такої ухвали зазначається зокрема: рішення про закінчення підготовки до апеляційного розгляду; рішення про призначення апеляційного розгляду на конкретну дату та час, вказується конкретне приміщення, адреса та назва суду; рішення про порядок та спосіб виклику та повідомлення учасників судового провадження про час та місце розгляду апеляційних скарг, рішення про направлення учасникам судового провадження копії

ухвали про закінчення підготовки та призначення до апеляційного розгляду, тощо. Така ухвала набирає законної сили з моменту постановлення та оскарженню не підлягає.

Окремо слід дослідити особливості процесуальної форми такої групи ухвал, які на практиці з давна називаються «протокольними ухвалами», хоча сьогодні вони згідно процесуального закону фіксуються у журналі судового засідання, тому за логікою практиків, варто було б їх називати «журнальними ухвалами». Мова йде про ухвали, що приймаються судом безпосередньо в ході апеляційного розгляду і оформлюються шляхом їх занесення до журналу судового засідання секретарем. Такі ухвали не дивлячись на їх доволі значну розповсюдженість на практиці, не мають ніякої практично регламентації у діючому КПК України. Крім того, аналіз практики їх ухвалення свідчить, що в них часто вирішуються досить важливі та істотні питання кримінального провадження. До прикладу: питання про те чи досліджувати докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується чи ні; питання про повторне дослідження обставин, встановлених під час кримінального провадження, якщо вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями; питання про відкладення апеляційного розгляду наприклад при затягуванні провадження, питання про встановлення регламенту апеляційного розгляду, тощо.

Враховуючи вимогу ч. 1. ст. 405 КПК України, слід, щоправда, визнати, що процесуальне законодавство містить певні вимоги до таких ухвал апеляційного суду, хоча й доволі скромні. Так, в ч. 2. ст. 372 КПК України зазначено, що в ухвалі, яку суд постановляє без

виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку. Проте, така вимога на практиці є мало дієвою, оскільки аналіз журналів судового засідання свідчить, що в багатьох випадках або взагалі відсутні якісь мотиви ухвалення відповідного рішення, або про вони не відповідають обставинам справи, або є неповними та недостатніми для однозначного висновку. Взагалі, часто не зрозуміло чим керувався суд, із чого він виходив при ухваленні певного рішення.

Отже, від рівня мотивування та обґрунтування таких ухвал залежить якість апеляційного розгляду та в решті решт, законність та справедливність провадження загалом, тому вважаємо доцільним запропонувати більш якісну правову регламентацію процесуальної форми таких ухвал. Для цього необхідно внести наступні доповнення до діючого КПК України:

частину другу статті 372 викласти у наступній редакції: *«В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку. В журналі судового засідання заноситься суть ухваленого судом рішення, за чією ініціативою воно розглядалося, чим воно обґрунтовано, а також мотиви його ухвалення і положення закону, якими суд керувався».*

Висновок. Проведене дослідження дозволило виявити недоліки правової регламентації ухвал апеляційного суду у кримінальному провадженні та з урахуванням сучасних тенденцій судової практики, запропонувати конструкції можливих моделей вдосконалення діючої регламентації цього питання у КПК України, що в свою чергу, сприятиме ефективному здійсненню правосуддя та забезпеченню прав учасників судового провадження, особливо права на доступ до правосуддя та права на оскарження судових рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.06.2022 р. Провадження № 11-кп/991/12/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104736859>
2. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 19.02.2021 р. Провадження № 11-кп/991/5/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95263495>
3. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.04.2021 р. Провадження № 11-кп/991/6/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96838261>
4. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 22.06.2022 р. Провадження № 11-cc/991/174/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104906776>

5. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 11.01.2020 р. Провадження № 11-cc/991/48/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86843160>
6. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 20.05.2022 р. Провадження № 11-cc/991/150/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104445425>
7. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 18.03.2022 р. Провадження № 11-кп/991/36/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103706981>
8. Рішення Конституційного Суду № 4-п/2019 від 13.06.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#n66>
9. Постанова Верховного Суду України від 12.10.2017 у справі № 5-142к(15)17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/70326277>
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.05.2018 у справі №237/1459/17. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=74475877&red=100003465203d335ea801fe3b0852d3fc5b09f&d=5>
11. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 19.10.2020 р. Провадження № 11-кп/991/65/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92299448>
12. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 03.09.2020 р. Провадження № 11-cc/991/742/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91425247>
13. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 15.01.2020 р. Провадження № 11-кп/991/12/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86927012>
14. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.08.2021 р. Провадження № 11-кп/991/70/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98810741>
15. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.08.2020 р. Провадження № 11-кп/991/50/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91190330>
16. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 11.01.2020 р. Провадження № 11-кп/991/10/20. – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86843063>
17. Рішення Конституційного Суду України № 4-п/2019 від 13.06.2019 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KS19013?ed=2019_06_13
18. Ухвала щодо прийнятності заяви N 32671/02 у справі «Скорик проти України» від 08.01.2008 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO3726>
19. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 13.05.2022 р. Провадження № 11-cc/991/161/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104307188>
20. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 17.01.2020 р. Провадження № 11-кп/991/13/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86983960>
21. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 14.09.2021 р. Провадження № 11-кп/991/77/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99566742>
22. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 23.05.2022 р. Провадження № 11-cc/991/161/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104417633>
23. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 13.08.2021 р. Провадження № 11-кп/991/72/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98977652>
24. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05.12.2019 р. Провадження № 11-кп/991/26/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86131896>
25. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.04.2022 р. Провадження № 11-кп/991/36/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103863998>
26. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 13.01.2020 р. Провадження № 11-cc/991/35/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86875600>
27. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 19.05.2021. Провадження № 11-п/991/9/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97016340>
28. Рекомендації Ради Суддів України від 02.03.2022 року щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
29. Лист Верховного Суду № 1/0/2-22 від 03.03.2022 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf
30. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 10.05.2022 р. Провадження № 11-кп/991/38/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104238818>
31. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 09.06.2022 р. Провадження № 11-кп/991/43/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104697507>